

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 15 mars 1945 kl. 12 m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i § 7 riksdagsordningen m. m.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 108 i första kammaren av herr *Persson, Ivar, m. fl.* och nr 196 i andra kammaren av herr *Nilson* i Spånstad hemställes, »att riksdagens konstitutionsutskott måtte framlägga förslag för riksdagen till sådan ändring av RO § 7 och lagen om val till riksdagen § 26, att överflyttning av plats i första kammaren från en valkrets till en annan må äga rum endast vid utgången av valperioden för den valkrets, som avstår plats till annan».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

I §§ 6 och 7 riksdagsordningen samt i § 26 lagen om val till riksdagen stadgas bl. a. följande:

Förstakammarvalkretsarna äro indelade i åtta grupper. Varje år under september månad förrättas inom en av dessa grupper val för nästföljande åttaårsperiod. Har Konungen förordnat om nya val i hela riket, förrättas sådant val i varje valkrets för tiden intill utgången av den åttaårsperiod, för vilken val senast hållits inom den grupp, valkretsen tillhör. För varje valkrets väljes efter folkmängden inom dess område en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en ethundrafemtiondel av rikets folkmängd. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av detta stadgande bör utses, icke uppgår till ethundrafemtio, äro, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt samma stadgande äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, berättigade att vardera välja ytterligare en riksdagsman. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt dessa grunder äger utse, bestämmes vart tionde år av Konungen; dock må vad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskriven tid utöva riksdagsmannakallet. Har i en valkrets riksdagsman avgått före åttaårsperiodens slut, och är ej annan valkrets, till följd av ny bestämmelse om riksdagsmännens antal för de särskilda valkretsarna, berättigad till den lediga platsen, fylles ledigheten genom ny röstsammanräkning inom den valkrets, som utsett den avgångne. Är däremot annan valkrets berättigad till den lediga platsen, eller skall plats, när åttaårsperioden för en valkrets tilländalupit, övergå från denna till valkrets inom annan grupp, verkställs för platsens besättande ny röstsammanräkning i den därtill berättigade valkretsen. Samtliga fyll-

nadsval gälla för tiden intill utgången av den åttaårsperiod, för vilken val senast hållits i den till platsen berättigade valkretsens, eller, om platsen redan är tillsatt för tid efter löpande år, för tiden till årets slut.

Enligt gällande bestämmelser genomföras sålunda de ändringar, som fastställas vid den vart tionde år återkommande regleringen av förstakammandatens fördelning mellan de olika valkretsarna, i regel först efter hand och i samband med utgången av åttaårsperioden för de valkretsar, som skola avstå platser. Någon inskränkning får nämligen ej göras i vald riksdagsmans rätt att under föreskriven tid utöva riksdagsmannaskapet. Endast i de fall, då ledamot i valkrets, som skall avstå plats, dör eller eljest avgår före åttaårsperiodens slut, överflyttas plats från valkrets till annan under löpande valperiod.

Dessa överflyttningar kunna leda till en ur proportionell synpunkt otillfredsställande förskjutning av mandatfördelningen mellan de olika partierna. Om valkrets skall avstå från mandat under valperiod, bör mandatförlusten i enlighet med huvudregeln för platsernas fördelning mellan de olika partierna gå ut över den person och det parti, som vid röstsammanräkningen tilldelades valkretsens sista plats. Vilken ledamot som helst kan emellertid komma att avgå före valperiodens utgång. Detta innebär, att även vilken plats som helst kan komma att överflyttas och att mandatförlusten kan komma att drabba vilket parti som helst. På så sätt kan för närvarande mandatfördelningen inom en valkrets, som under valperioden avstår plats till annan valkrets, komma att bli en annan, än den efter proportionella grunder borde ha varit. En sådan förskjutning av partiställningen inom en valkrets, som under åttaårsperioden mister mandat, leder i sin tur till en förskjutning av partiställningen inom första kammaren, så vitt ej den nyvalde ledamoten i den vinnande valkretsens tillhör samma parti som den avgångne i den förlorande valkretsens. Nuvarande bestämmelser kunna vidare medföra den olägenheten, att en sjuk och föga arbetsför medlem av första kammaren kan anse sig tvingad av hänsyn till sitt parti att sitta kvar i riksdagen och därigenom förhindra, att kammaren tillföres en ny arbetsduglig ledamot.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden och då någon inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskriven tid utöva riksdagsmannaskapet icke lämpligen bör ske, finner utskottet avgörande skäl tala för att antalet riksdagsmän för en valkrets ej minskas under löpande valperiod. Detta syftemål vinnes lämpligen genom ändring av riksdagsordningen § 6 mom. 5 och § 28 mom. 2 samt lagen om val till riksdagen §§ 26 och 27. Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner
1) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling
ville antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 6 mom. 5 och § 28 mom. 2 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

§ 6.

5. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, bestämmes vart tionde år av Konungen; dock må vad sålunda bestämmes icke lända till inskränkning i vald riksdagsmans rätt att under föreskriven tid utöva riksdagsmannakallet.

5. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, bestämmes vart tionde år av Konungen; dock må ej på grund av vad sålunda bestämmes antalet riksdagsmän för en valkrets minskas under löpande valperiod.

§ 28.

2. Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår, åligger Konungens befallningshavande, när den avgångne tillhört andra kammaren, att så förfara, som i 1 mom. är sagt; och, då den avgångne varit ledamot av första kammaren, att om ledigheten göra anmälan hos Konungen, som förordnar om ledighetens fyllande.

2. Om mellan riksdagar ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår, åligger Konungens befallningshavande att så förfara, som i 1 mom. är sagt.

2) under förutsättning att ändring av riksdagsordningen i överensstämmelse med utskottets ovan under 1) gjorda hemställan blir slutligt genomförd för sin del ville antaga följande

Förslag

till

Lag angående ändrad lydelse av 26 och 27 §§ lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

26 §.

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den

Har riksdagsman annorledes än i 21 § sägs avgått före utgången av den

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

tid, för vilken han blivit vald, och skall platsen besättas från den valkrets, som utsett den avgångne, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom kungörelse senast dagen förut anslås offentlig och införes i ortstidningar, verkställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

Är i nu nämnt fall annan valkrets berättigad till den lediga platsen, eller skall plats, när åttaårsperioden för en valkrets tilländalupit, övergå från denna till valkrets inom annan grupp, varder för platsens besättande i den därtill berättigade valkretsen ny röstsammanräkning verkställd vid offentlig förrättning, som nyss sagts. Förrättningen hålles i förra fallet så snart ske kan och i senare fallet under september månad det sista året i nämnda åttaårsperiod. Röstsammanräkningen skall avse i valkretsen jämlikt § 7 mom. 2 eller 3 riksdagsordningen hållet val, gällande för tid för vilken platsen enligt mom. 4 samma paragraf skall besättas, och verkställas enligt de i 19—22 §§ angivna grunder så som om den utgjorde fortsättning av den ursprungliga sammanräkningsförrättningen och ytterligare en plats skolat därvid tillsättas. Där den, som efter vad nu sagts skulle hava erhållit platsen, redan blivit vald till ledamot av kammaren för valkretsen eller avlidit eller eljest ej längre är valbar, tillerkännes platsen den, vars namn kommer närmast i ordningen inom det parti, platsen tilldelats.

tid, för vilken han blivit vald, då skall Konungens befallningshavande vid offentlig förrättning, som hålles så snart ske kan och varom kungörelse senast dagen förut anslås offentlig och införes i ortstidningar, verkställa ny röstsammanräkning enligt de i 21 och 22 §§ angivna grunder.

Skall plats, när åttaårsperioden för en valkrets tilländalupit, övergå från denna till valkrets inom annan grupp, varder för platsens besättande i sistnämnda valkrets ny röstsammanräkning verkställd vid offentlig förrättning, som nyss sagts. Förrättningen hålles under september månad det sista året i nämnda åttaårsperiod. Röstsammanräkningen skall avse i valkretsen jämlikt § 7 mom. 2 eller 3 riksdagsordningen hållet val, gällande för tid för vilken platsen enligt mom. 4 samma paragraf skall besättas, och verkställas enligt de i 19—22 §§ angivna grunder så som om den utgjorde fortsättning av den ursprungliga sammanräkningsförrättningen och ytterligare en plats skolat därvid tillsättas. Där den, som efter vad nu sagts skulle hava erhållit platsen, redan blivit vald till ledamot av kammaren för valkretsen eller avlidit eller eljest ej längre är valbar, tillerkännes platsen den, vars namn kommer närmast i ordningen inom det parti, platsen tilldelats.

Efter avslutande — — — under försegling.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

27 §.

Vid förrättning — — — intagen lydelse:

»Sedan» N.N. — — — Ort och tid.

»Sedan plats i riksdagens första kammare övergått från» N.N. »till» N.N. »valkrets, har vid förrättning enligt 26 § andra stycket lagen om val till riksdagen» N.N. »blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari år — — —;» (eller, där inträde skall ske först vid ingången av nästkommande år: »från och med den 1 januari år — — — till den 1 januari år — — —;») »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

»Sedan plats i riksdagens första kammare övergått från» N.N. »till» N.N. »valkrets, har vid förrättning enligt 26 § andra stycket lagen om val till riksdagen» N.N. »blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare från och med den 1 januari år — — — till den 1 januari år — — —;» »varom detta länder till bevis och fullmakt.» Ort och tid.

Denna lag träder i kraft, då Konungen låtit i riksdagen uppläsa öppet brev, att kungörelse utfärdats om ändrad lydelse av § 6 mom. 5 och § 28 mom. 2 riksdagsordningen.

Stockholm den 15 mars 1945.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar Hallén, Jones Erik Andersson, Gottfrid Karlsson, Källman, Karl August Johanson, Elmgren, John Gustavson, Oskar Mattsson, John Sandberg, Arrhén*, Pettersson i Norregård, Nilsson i Göteborg, Hällgren, Kyting, Norén, Lindmark*, Spångberg, Dickson* och Jacobsson i Igelsbo.

* Ej närvarande vid justeringen.